

Dualistic interpretation of “near-death experiences” in the crucible of thought experiments

Mohsen Izadi^۱ | Sayyed Mahdiyar Hossaini^۲

۱. Associate professor, Department of Philosophy and Theology, University of Qom, Iran.

E-mail: m.izadi@qom.ac.ir

۲. Phd student of philosophy of religion, Tarbiat Moallem University.

E-mail: Smh.tbn@gmail.com

Article Info

ABSTRACT

Article type:
Research Article

Article history:
Received ۲۰۲۰/۰۱/۲۰
Received in revised form
۲۰۲۰/۰۴/۲۴
Accepted ۲۰۲۰/۰۴/۲۶
Published online
۲۰۲۰/۰۹/۲۳

Keywords:
*Near-death experience,
soul, dualism, strong
artificial intelligence,
thought experiment.*

Dualistic interpretations of near-death experiences (NDEs) are based on evidence such as experiencing distant places, gaining awareness of the past, present, and future, and seeing beyond physical objects. From this perspective, these experiences are not possible without the existence of a soul and a metaphysical dimension. This approach considers reductionist and physicalist interpretations incapable of explaining these events. This article designs a thought experiment-type argument to examine a view that claims that by combining two technologies: strong artificial intelligence (SAI) and the Internet of Things (IoT) and achieving artificial intelligence of things (AIoT), it is possible to reconstruct and experience the claims of near-death experiences without the need for a soul, or even create those experiences without the presence of near-death states by connecting to the brains of individuals. Although the authors reject physicalist interpretations of near-death experiences, they believe that this claim can be a challenge to dualistic interpretations of near-death experiences.

Cite this article: Izadi, M; Hossaini, S.M (۲۰۲۰). Dualistic interpretation of “near-death experiences” in the crucible of thought experiments, *History of Islamic Philosophy*, ۴ (۲), ۱۱۷-۱۴۰.

<https://doi.org/10.22034/HPI.2020.01146.1132>

© The Author(s). **Publisher:** Ale-Taha Institute of Higher Education Institute.

DOI: <https://doi.org/10.22034/HPI.2020.01146.1132>

Extended Abstract

Introduction

The term "Near-Death Experience" was first used in 1970 by Raymond Moody in his book "Life After Life". After him, this issue has been raised to the public as one of the scientific-empirical reasons proving the existence of the soul and the afterlife. There is some scientific controversy about the physicalist and non-physicalist interpretations of these experiences.

Proponents of non-physicalist interpretations use these experiences as evidence for the existence of the soul and a metaphysical dimension in humans, in other words, dualism or the dualism of the human body and soul. But physicalist interpretations, while denying such perceptions, have sought to find material reasons and explain these experiences with the help of neuroscience and brain interactions. One of the important events in recent years is the significant progress of artificial intelligence and the increasing use of its capabilities, as well as the development of the Internet of Things and the intelligentization of the living environment, which of course has its own theological consequences that can create new opportunities or challenges. For example, with the advancement of these two technologies and their combination, it can be claimed that a robot or a person equipped with these capabilities can create situations and awareness similar to what occurs in near-death experiences. This claim can be a challenge to non-physicalist interpretations of these experiences.

Methods

In this article, the analytical descriptive method has been used and a "thought experiment" has been designed to create a hypothetical but feasible situation in the future to create a challenge in empirical arguments to prove the soul and use near-death experiences for dualistic interpretations.

For this purpose, we first briefly define after-death experiences and discuss some of their characteristics and components. Then, we point out some dualistic and reductionist interpretations of them. In the next section, the technologies of artificial intelligence and the Internet of Things and their combination are introduced, and a thought experiment is designed and evaluated for the main argument of the article.

Results

Although arguments such as the "Universal Room of Artificial Intelligence" may raise new doubts about the dualistic interpretation of near-death experiences, they cannot in any way refute or invalidate such interpretations because:

a) Near-death experiencers gain non-continuous awareness and information about events, places, and phenomena in the material world, and they also observe and understand facts about the supernatural world (the world of purgatory); these types of supernatural facts are not found in the material world

at all; while the information and knowledge that the "Universal Room of Artificial Intelligence" can provide in the thought experiment in question is limited to matters related to worldly life.

b) The fact that the "Universal Room of Artificial Intelligence" can in some cases provide information by way of near-death experiences does not require that the person experiencing near-death experiences did not have those experiences through the "supernatural power of his abstract soul"; Rather, it only means that: in addition to the fact that a person can acquire unconventional knowledge through near-death experiences (and the supernatural power of the soul), he can also acquire some of that knowledge through the "Universal Room of Artificial Intelligence".

Conclusion

Our goal in this article is not to endorse naturalism and accept reductionist interpretations of near-death experiences. Rather, while the authors fully and seriously believe in the existence of the soul and its non-physicality, as well as the occurrence of supernatural states in near-death experiences, they believe that arguments based on empirical science, such as near-death experiences, to prove the existence of the soul and the school of dualism may be undermined in the future with the advancement of modern science.

This article highlights a new challenge regarding the validity and reliance on dualistic interpretations of near-death experiences, which will become apparent with the advancement of Internet of Things and artificial intelligence technologies, and new technologies such as implanting electronic chips in the brain. Given the capabilities created in artificial intelligence and the Internet of Things, it is seen that dualistic and spiritual interpretations cannot be considered the only possible option for near-death experiences. An object equipped with "artificial intelligence of things" can express some of the claims of a person having near-death experiences. According to physicalists, therefore, there cannot be a difference in the validity and epistemological valuation between these two claims. One of the methods of reasoning to prove or disprove some metaphysical beliefs, such as the belief in the existence of an abstract soul, is the use of thought experiments. In this regard, an experiment can be designed that, using the capabilities of artificial intelligence and the Internet of Things, reconstructs some of the similar awareness in near-death experiences.

However, it cannot be claimed that the new doubts that have arisen with the advances in artificial intelligence technology for the dualistic approach to interpreting near-death experiences are indisputable. The present study has provided appropriate answers to these doubts.

تفسیر دوگانه‌انگارانه از «تجربه‌های نزدیک به مرگ» در بوته آزمایش فکری

محسن ایزدی^۱ | سید مهدی یارحسینی^۲

m.izadi@qom.ac.ir
Smh.tbn@gmail.com

۱. دانشیار گروه فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه قم، ایران.
۲. دانشجوی دکتری فلسفه دین، دانشگاه تربیت مدرس.

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۰۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۲/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۰۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۷/۰۱

واژگان کلیدی:

تجربه نزدیک به مرگ روح،
دوگانه‌انگاری، هوش مصنوعی،
آزمایش فکری.

تفسیرهای دوگانه‌انگارانه از تجربه‌های نزدیک به مرگ (NDE)، مبتنی بر شواهدی از جمله تجربه از مکان‌های بسیار دور، کسب آگاهی از گذشته، حال و آینده و مشاهده ورای اشیای فیزیکی است. از این منظر، این تجربه‌ها بدون وجود روح و بعد فرامادی امکان‌پذیر نیست. این رویکرد، تفسیرهای تقلیل‌گرا و فیزیکی‌الیستی را از توضیح این اتفاقات ناتوان می‌داند. در این مقاله درصدد پاسخ به این پرسش‌ها هستیم که آیا به‌جز فرض وجود روح مجرد، گزینه دیگری برای پذیرش و تبیین تجربه‌های نزدیک به مرگ وجود ندارد؟ آیا با استفاده از این تجارب می‌توان به اثبات وجود روح مجرد در انسان پرداخت؟ این نوشتار با روش تحلیلی توصیفی و با طراحی یک استدلال از نوع آزمایش فکری به بررسی دیدگاهی می‌پردازد که مدعی است با توسعه هوش مصنوعی قوی (SAI)، اینترنت اشیاء (IoT) و همچنین ترکیب این دو فناوری با عنوان هوش مصنوعی اشیاء (AIoT)، می‌توان به‌وسیله یک ربات یا جسم مجهز به این فناوری، ادعاهای تجربه‌گران نزدیک به مرگ را بدون نیاز به وجود روح، تکرار و تجربه نمود و یا حتی با اتصال به مغز افراد، آن تجربه‌ها را بدون وجود حالات نزدیک به مرگ ایجاد کرد. این ادعا می‌تواند چالشی برای تفسیرهای دوگانه‌انگارانه از تجربیات نزدیک به مرگ باشد. نگارندگان این سطور، اگر چه تفسیرهای فیزیکی‌الیستی از تجربیات نزدیک به مرگ را مردود دانسته و با ارائه استدلال، آن‌ها را رد می‌کنند، اما مع‌الوصف، چالش‌های نوین پیش‌روی تفسیرهای دوگانه‌انگارانه از این تجربیات را نیز مطرح می‌کنند.

استناد: ایزدی، محسن؛ یارحسینی، سید مهدی (۱۴۰۴). تفسیر دوگانه‌انگارانه از «تجربه‌های نزدیک به مرگ» در بوته آزمایش فکری، تاریخ

<https://doi.org/10.22034/HPI.2025.01146.1122>

فلسفه اسلامی، ۴ (۳)، ۱۱۷-۱۴۰

ناشر: موسسه آموزش عالی آل طه

© نویسندگان.

DOI: <https://doi.org/10.22034/HPI.2025.01146.1122>

مقدمه

چیستی و ماهیت مرگ و نیز حالات نزدیک به مرگ از دیرباز مورد توجه محققان و پژوهشگران عرصه‌های مختلف از روان‌شناسی، پزشکی و علوم‌شناختی تا محققان معرفت‌شناسی، فلسفه و الهیات بوده، اما اصطلاح «تجربه نزدیک به مرگ» (Near-Death Experience)، اولین بار در سال ۱۹۷۵، توسط ریموند مودی در کتابی با نام *زندگی پس از زندگی* در مصاحبه با افرادی که بعد از مرگ، دوباره به زندگی بازگشته‌اند، مورد استفاده قرار گرفت؛ پس از او مقاله‌ها و کتاب‌های فراوانی در این زمینه نگاشته شد. دامنه این بحث به واسطه ایجاد سایت‌ها، کتاب‌ها و برنامه‌های تلویزیونی و فیلم‌های سینمایی، در میان عموم مردم نیز کشیده شده است. در سال‌های اخیر بررسی‌های پیرامون این مسئله رونق گرفته و برای عامه مردم به‌عنوان یکی از دلایل علمی-تجربی اثبات وجود روح و حیات اخروی مطرح شده است. درباره تفسیرهای فیزیکیالیستی و غیرفیزیکیالیستی این تجربه‌ها برخی مناقشات علمی وجود دارد. طرفداران تفسیرهای غیرفیزیکیالیستی، از این تجربه‌ها به‌عنوان شهادی بر وجود روح و بُعدی فرامادی در انسان و به عبارت دیگر دوئالیسم یا دوگانه‌انگاری جسم و روح انسان، استفاده می‌کنند، اما تفسیرهای فیزیکیالیستی ضمن انکار این‌گونه برداشت‌ها، در پی یافتن دلایل مادی و تبیین این تجارب به کمک علوم عصب‌شناسی و فعل و انفعالات مغزی بوده‌اند.

یکی از اتفاقات مهم در سال‌های اخیر پیشرفت چشمگیر هوش مصنوعی و استفاده روزافزون از قابلیت‌های آن و نیز توسعه اینترنت اشیاء و هوشمندسازی محیط زندگی است. این پیشرفت‌ها ضمن ایجاد رفاه و تسهیلات در زندگی مادی، تبعات الهیاتی و فرهنگی نیز با خود به همراه دارد. به‌عنوان مثال ادعا می‌شود که می‌توان برای یک ربات یا شخص مجهز به این قابلیت‌ها، موقعیت‌ها و آگاهی‌هایی مشابه آنچه در تجربیات نزدیک به مرگ رخ می‌دهد، ایجاد کرد، که ممکن است چالشی برای تفسیرهای غیرفیزیکیالیستی از این تجربه‌ها باشد. نمونه این چالش‌ها، تلاش‌های مایکل پرسینگر، آزی، نیوبرگ و... برای ارائه تبیین‌های فیزیکیالیستی از تجربه دینی انجام شده است (احمدی و شهبازی؛ ۱۳۹۳).

تا قبل از این تحولات و پیشرفت‌های اخیر فناوری، در نظر گرفتن این فرض که بتوان با یک اتصال ساده به اینترنت و کمک گرفتن از هوش مصنوعی، بدون نیاز به فرض وجود

روح، مدعیات تجربه‌های پس از مرگ را بازسازی کرد، قابل تصور نبود و در نتیجه به آن پرداخته نمی‌شد.

در این نوشتار ضمن پرهیز از تکرار مباحث مقدماتی، سعی شده با نگاهی نو به تحولات و آزمایش‌هایی که درباره این فناوری‌ها رخ داده و با طراحی یک «آزمایش فکری» (Thought experiment)، نظر محققین و الهی‌دانان دوگانه‌انگار را به این نکته جلب کنیم که گرچه تاکنون تفسیرهای فیزیکالیستی از تجربیات نزدیک به مرگ، از قوت کمتری برخوردار بوده‌اند و این تجربه‌ها به‌عنوان شاهدهی بر صحت و تأیید تفسیرهای دوگانه‌انگار بودند، اما به‌زعم برخی نویسندگان این حوزه، به‌وسیله پیشرفت‌های هوش مصنوعی و اینترنت اشیاء - مانند قابلیت ذهن‌خوانی و اخبار از مکان و زمان‌های بسیار دور - می‌توان بدون فرض وجود روح، تبیین‌هایی در خصوص این تجربه‌ها ارائه کرد. این تحقیق در پی گشودن افق‌های جدید بحث و جلب توجه به چالشی است که دیر یا زود وارد این فضا خواهد شد.

با پایش مراکز داده و بررسی مقالات منتشر شده در این زمینه، مشخص می‌شود فضای اغلب تحقیقات و مباحث علمی حول تجربیات نزدیک به مرگ، معطوف به پاسخ به اشکالات و انتقادات نظریات مادی‌گرا و نقض این رویکردها و یا در جهت عکس آن در پی تقویت و تأیید نظریات فیزیکالیستی و طبیعت‌گرایانه (Naturalistic) بوده است و در مورد آنچه در این تحقیق مدنظر ماست، نوشته‌ای یافت نشد. برخی از تحقیقات انجام شده در این حوزه عبارت‌اند از «الهیات عصب و تجربه دینی، چالش‌ها» (احمدی و شهبازی، ۱۳۹۳)، «تفاسیر دینی تجربه‌های نزدیک به مرگ» (کثیری و فاریاب، ۱۴۰۱)، «نقش و جایگاه تجربه‌های نزدیک به مرگ در اثبات وجود روح» (کجباف و قاسمیان‌نژاد جهرمی، ۱۳۹۲) و «اعتبارسنجی تجربه‌های نزدیک به مرگ در قلمرو الهیات اسلامی» (شانظری و فرحناکیان، ۱۳۹۲).

۱. تجربه نزدیک به مرگ

از «تجربه نزدیک به مرگ» تعاریف فراوانی شده است. بروس گریسون، روان‌پزشک و محقق برجسته این حوزه، در یکی از معتبرترین تعاریف، آن را به «رویدادهای روان‌شناختی

عمیق با مؤلفه‌ها و عناصر رازآلود، روحانی و متعالی برای افرادی که در آستانه مرگ یا آسیب‌های شدید جسمانی مانند حمله قلبی قرار گرفته‌اند» تعریف کرده است (Greyson, ۲۰۰۰, p. ۳۲). در واقع می‌توان گفت هنگامی که فردی به صورت طبیعی یا بر اثر بیماری یا حادثه در آستانه فقدان علائم حیاتی، حتی گاه پس از نبود علائم حیاتی با فرایند احیا یا به صورت غیرمنتظره، مجدداً به زندگی برگردد و دارای علائم حیاتی بشود را، تجربه نزدیک به مرگ گویند. شرایط بالینی که گمان می‌رود منجر به تجربه نزدیک به مرگ می‌شود در مواردی مانند کما، غرق یا خفه‌شدن، شوک، خودکشی ناموفق، ایست قلبی، برق‌گرفتگی، خونریزی و سکتة مغزی رخ می‌دهد (کجباف و دیگران، ۱۳۹۲، ص ۱۳۶).

گرچه قدمت و سابقه این تجارب را به تاریخ عمر بشر و عصر یخبندان می‌رسانند (Zaleski, ۱۹۷۸, p. ۱۲)، اما شاید اولین تجربه مکتوب در این زمینه در رساله جمهوری افلاطون ثبت شده باشد (افلاطون، ۱۳۵۳، صص ۶۱۴-۶۲۱). ریموند مودی را اولین کسی می‌دانند که به صورت روشمند پیرامون تجربه‌های نزدیک به مرگ تحقیق کرده و این اصطلاح را به کار برده است (Long & Perry, ۲۰۱۰, p. ۱)؛ پس از او تحقیقات فراوانی در این زمینه انجام شده است. پیشرفت علم پزشکی و عملیات احیا، موجب افزایش این موارد شده است و تشکیل انجمن‌ها و مجامع علمی مانند «بنیاد تحقیقات تجربه‌های نزدیک به مرگ» توسط جفری لانگ، «انجمن مطالعات علمی تجربه‌های نزدیک به مرگ» در دانشگاه ویرجینیا و «انجمن بین‌المللی مطالعات نزدیک به مرگ» در دانشگاه کنتیکت و... زمینه‌ای برای گسترش تحقیقات و ثبت موارد متعدد از افراد مختلف را فراهم کرده است تا جایی که براساس نظرسنجی مؤسسه گالوپ در سال ۱۹۹۴، حدود ۱۳ میلیون تجربه نزدیک به مرگ ثبت شده است (اعتمادی‌نیا، ۱۳۹۰، ص ۳۹).

آنچه از بررسی موارد ثبت‌شده می‌توان استخراج کرد این است که تجربه‌های نزدیک به مرگ، از یک جهت به «تجربه‌های مثبت یا خوشایند» - که موجب آرامش، لذت و تجربه نور و مناظر زیبا می‌شود - و «تجربه‌های منفی یا ناخوشایند» - که باعث ترس، اضطراب، شکنجه و مشاهده مناظر وحشتناک می‌گردد - قابل انقسام هستند (moody, ۱۹۷۵, p. ۲۷) و از جهتی دیگر می‌توان این تجربه‌ها را به «تجربه‌های در فضای فیزیکی» - مانند احساس داشتن بدن، خروج از کالبد مادی و عبور از اشیای فیزیکی مثل دیوار - و «تجربه‌های در

فضای غیرفیزیکی» - مانند احساس حضور موجودات غیرفیزیکی، مرور رویدادهای زندگی، درنوردیدن زمان و فضا و... - تقسیم کرد (فیروزی و دیگران، ۱۴۰۱، صص ۲۷۱-۲۷۳).

۱-۱. ویژگی‌ها و مؤلفه‌های تجربه شده در تجربه‌های نزدیک به مرگ

پژوهشگران این حوزه با مطالعه و بررسی شرح‌حال تجربه‌کنندگان و مقایسه آن‌ها با یکدیگر، نقاط اشتراک و مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده آن‌ها را استخراج کرده‌اند. البته دیدگاه‌های مختلفی در این زمینه ارائه شده؛ به‌طور مثال لانگ تعداد ویژگی‌های مشترک بین این تجارب را دوازده عنصر می‌داند (Long & Perry, ۲۰۱۰, p. ۱۰)، ریموند مودی، مؤلفه‌های کلیدی تشکیل‌دهنده تجربه‌ها را ده مورد می‌داند (مودی ۱۳۷۳، صص ۱۹-۲۳)؛ اما گریسون پس از ذکر شانزده شاخص نوعی، آن‌ها را در چهار دسته کلی مؤلفه‌های ساختاری، عاطفی، فراهنجار و استعلایی دسته‌بندی می‌کند (Greyson, ۱۹۸۳, pp. ۳۶۹-۳۷۵). لازم به ذکر است تجربه‌گران لزوماً همه این موارد را با هم تجربه و گزارش نکرده‌اند (Karlis & Haraldsson, ۱۹۷۷, pp. ۵۹-۲۳۷).

در مورد این‌که این تجربه‌ها دارای هسته مشترک هستند یا خیر اختلاف نظر وجود دارد (شانظری، فرحناکیان، ۱۳۹۲، صص ۴۱۳ و ۴۱۴)، اما از بین مواردی که توسط محققین این حوزه نام برده شده به تعدادی از آن‌ها که رایج‌تر بوده و مدنظر این نوشتار است و در بررسی و تحلیل‌های پیش رو مورد استفاده قرار خواهند گرفت اشاره می‌کنیم:

۱. **تجربه خروج از کالبد مادی و مشاهده آن از بیرون:** بسیاری از تجربه‌گران به محض وقوع این تجربه، بخش زنده وجودشان را در حال خروج از جسم خود و مشاهده کالبد جسمانی از نقطه‌ای فوقانی و به‌طور شناور مانند ناظری بیرونی که نظاره‌گر اتفاقات در حال وقوع در اطراف و حتی در فواصل دورتر است را گزارش داده‌اند (Parnia, ۲۰۰۶, p. ۲۹ و ابروین، ۱۳۸۹، صص ۲۳۵).

۲. **دیدن ورای اشیای فیزیکی:** تجربه‌گران زیادی در خلال تجربه خود، متوجه می‌شوند که با وجود موانع فیزیکی، دیدی بسیار وسیع و واضح داشته و توانایی مشاهده پشت دیوارها و موانع فیزیکی و درون اتاق‌ها را دارند (مورس، ۱۳۸۸، صص ۱۹۲).

۳. **حضور آنی در مکان‌های مختلف:** تجربه‌گران معمولاً به صورت آزادانه و بدون طی

مسافت به مکان‌های دورتر رفته و به محض فکر کردن درباره مکانی خاص، بلافاصله حضور در آن مکان را تجربه کرده‌اند بدون آن‌که فاصله‌ای بین جابه‌جایی یا حتی خود جابه‌جایی را احساس کنند (سابوم، ۱۳۶۸، ص ۷۴).

۴. **تجربه بصری ۳۶۰ درجه:** تجربه‌گران به‌رغم از دست دادن توانایی فیزیولوژیکی دیدن، از ارتقای حس بینایی و مشاهده هم‌زمان زوایا و جهات پیرامون خود و حتی خارج از زاویه دیدشان بدون هیچ‌گونه حرکت یا تغییر جهت خبر داده‌اند (Long & Perry, ۲۰۱۰, p. ۵۹).

۵. **شنیدن صداهای نامتعارف و گفت‌وگو بدون کاربرد الفاظ:** ایجاد ارتباط تجربه‌گران با موجودات غیرمادی خارج از گفت‌وگوهای مادی و به‌وسیله ارتباط از طریق فکر و خارج از چارچوب زبان و بدون تبادل لفظ و صدا بوده است (Moody, ۱۹۷۵).

۶. **درنوردیدن زمان و فضا:** عنصر زمان و مکان در تجربه‌های نزدیک به مرگ اصلاً مطرح نیست و تجربه‌گران گذر زمان را به‌کندی، متراکم و اغلب به صورت حضور در ابدیت حس کرده‌اند و گاه وسعت زمان و مکان را چنان گسترده و وسیع دریافته‌اند که گویا هیچ محدودیتی برای رفت‌وآمد حس نکرده‌اند (Ibid).

۷. **مواجهه با علم و دانشی فراگیر:** معمولاً تجربه‌گران در خلال این رویداد، معلومات و دانش‌های بسیاری از گذشته، حال و آینده دریافت می‌کنند. در برخی موارد احساس کرده‌اند که تمام اطلاعاتی که در طول حیات فراموش کرده بودند را به‌یاد آورده‌اند، اما به مجرد بازگشت به حیات فیزیکی همه آن‌ها را فراموش کرده‌اند (Long & Perry, ۲۰۱۰, p. ۷۲).

۸. **توانایی خواندن افکار دیگران:** در برخی تحقیقات انجام شده، مشخص شده که عده‌ای از تجربه‌گران در حالت خروج روح از بدن، قادر به ذهن‌خوانی و فهم افکار دیگران بوده و حتی در برخی موارد می‌توانند از طریق تله‌پاتی اطلاعاتی را به دیگران انتقال دهند (Mays & Mays, ۲۰۰۸, pp. ۱۸-۱۹).

۲-۱. تفسیر تجربه‌های نزدیک به مرگ

دانشمندان طبیعت‌گرا و فیزیکالیست که براساس طبیعت‌گرایی هستی‌شناختی خود در پی

تفسیر همه امور براساس سلسله علت‌های مادی و فیزیکی هستند این پدیده را بدون ارجاع به عوامل فرامادی و متافیزیکی و به دو حالت کلی تفسیرهای فیزیولوژیک و تفسیرهای روان‌شناختی تبیین کرده‌اند (کثیری، ۱۴۰۱، صص ۶۳-۶۷).

در تفسیرهای فیزیولوژیک، «احساس جدا شدن از جسم و حالت سرخوشی» به کاهش اکسیژن و افزایش دی‌اکسید کربن، «دیدن موجودات ماورائی» به تحریک لوب تمپورال یا قطعه گیجگاهی و «احساس آرامش و نشاط» را به آزاد شدن هورمون‌های شیمیایی هنگام بیماری شدید و مرگ، نسبت داده‌اند (همان).

در تفسیرهای روان‌شناختی نیز برخی تجارب را ناشی از «توهم» (Moody, ۱۹۸۸, p. ۱۶۹)، «یک نوع مکانیسم دفاعی» (Long&Perry, ۲۰۱۰, p. ۷۲) و یا «ناشی از برخی بیماری‌ها و اختلالات روانی» - مانند شیزوفرنی (Moody, ۱۹۸۸, p. ۱۲۱)، هذیان‌گویی (Ibid, p. ۱۲۷)، توهم اتواسکوپ (Ibid, p. ۱۲۹)، - یادآوری خاطرات به‌واسطه ضمیر ناخودآگاه (Sagan, ۱۹۸۴, pp. ۱۴۰-۱۵۳) که در زمان مرگ ایجاد شده، دانسته‌اند.

برخی دانشمندان علوم تجربی و نیز الهی‌دانان غربی این تفاسیر را مردود دانسته و نقد و اشکالاتی به آنان وارد کرده‌اند. به‌طور مثال مودی معتقد است برخی از تجارب نزدیک به مرگ، درست قبل از هرگونه فشار فیزیولوژیک و هرگونه صدمه و ضایعه جسمانی بوده که افراد از سلامت جسمی کاملی برخوردار بوده‌اند (Moody, ۱۹۷۵). فونتانا وقوع این نوع تجربه در خدانا‌باوران و افراد غیردیندار را شاهی بر نادرست بودن نظریات روان‌شناختی قلمداد می‌کند (فونتانا، ۱۳۸۵، ص ۹۹).

همچنین کوین ویلیامز چندین دلیل برای تردید در تفاسیر تقلیل‌گرا ذکر می‌کند: شواهد عینی و مشاهدات اثبات‌پذیر در خلال تجربه خروج از جسم، مشابهت تجربه افراد نابینا با افراد بینا، تجربه کودکان - که تصور و ترسی از مرگ ندارند تا مکانیزم‌های دفاعی داشته باشند، تأثیرات پسینی تجربه در زندگی تجربه‌گران، تجربه حین توقف جراحی، مشابهت و یکسانی تجربه‌های نزدیک به مرگ، کسب اطلاعات و دانش فراگیر (Williams, ۲۰۰۲, pp. ۱۲۷-۱۳۰).

علاوه بر این‌ها، باید توجه کرد که در فلسفه اثبات شده است که روح و بدن ارتباط

تنگاتنگی با یکدیگر دارند؛ بنابراین تقارن وقوع تجارب نزدیک به مرگ با وقوع تغییر و تحولات بدنی (به‌ویژه مغزی) کاملاً طبیعی است و نمی‌توان به وقوع تغییرات بدنی اذعان کرد، اما وقوع «حالات تغییر یافته آگاهی» را انکار کرد و یا آن‌ها را محصول توهمات دانست (ایزدی، ۱۳۹۲، صص ۴۰-۵۹).

در تفسیرهای دوئالیستی، تجربه‌های نزدیک به مرگ، نوعی تجربه واقعی و معنوی و شاهی بر اثبات وجود روح و بُعدی غیر جسمانی در انسان و نیز اثبات‌کننده حیات پس از مرگ قلمداد می‌شود. به‌طور مثال فیلیپو معتقد است که اگر چه به‌خاطر انفسی بودن تجارب نزدیک به مرگ، برهان قاطعی وجود ندارد که این مشاهدات را ناظر به حیات پس از مرگ بدانیم، اما گزارش‌های تجربه خروج از کالبد، تجربه کودکان و تغییرات شایان توجه در زندگی صاحبان تجربه، از اعتبار تبیین‌های فراطبیعت‌گرایانه پشتیبانی می‌کند (Filipoo, ۲۰۰۶, p. ۱۷)، یا می‌توان از جفری لانگ نام برد که تجربیات نابینایان، هشیاری هنگام بیهوشی عمومی یا قطع علائم حیاتی و برخی شواهد دیگر را دلیلی بر ماورائی بودن ماهیت این تجربه‌ها و وجود حیات پس از مرگ می‌داند (Long & Perry, ۲۰۱۰, pp ۹۰-). (Holden, ۲۰۱۰, pp. ۳۶۴-۳۶۵; ۹۹).

۲. هوش مصنوعی؛ و تفسیرهای دوگانه‌انگارانه از تجربه‌های نزدیک به مرگ

بنابر پیشرفت‌های روزافزون هوش مصنوعی، این گمانه که دانشمندان بتوانند ذهن افراد را بخوانند تا حدودی به پذیرش نزدیک شده است. به‌طور مثال گروهی از دانشمندان علوم اعصاب گزارش می‌دهند که یک تکنیک مبتنی بر هوش مصنوعی (AI) می‌تواند اسکن مغز را به کلمات و جملات ترجمه کند. تیم‌های تحقیقاتی دیگری رابط‌های مغز و رایانه‌ای ایجاد کرده‌اند تا بتوانند، فعالیت مغزی بیمار فلج را به کلمات ترجمه کنند، یا گروه‌های مختلفی از محققان از دانشگاه تگزاس آمریکا و نیز دانشگاه هلسینکی فنلاند در تحقیقاتی جداگانه و با روش‌های متفاوت توانسته‌اند از طریق اسکن سیگنال‌های مغز و همچنین با سیستم‌های عکسبرداری پرتو مغناطیسی یا تصویربرداری fMRI، با کمک هوش مصنوعی بتوانند آنچه که یک فرد خوانده، شنیده یا حتی تصور کرده است را بفهمند. در یکی از این آزمایش‌ها سه شرکت‌کننده، درحالی‌که در یک دستگاه MRI دراز کشیده بودند به

داستان‌هایی گوش می‌دادند و در همین حال یک رمزگشای هوش مصنوعی فعالیت مغز آن‌ها را تجزیه و تحلیل می‌کرد. سپس از آن‌ها خواسته شد که داستان دیگری را بخوانند یا داستان خود را بسازند تا رمزگشا بتواند داده‌های MRI را در زمان واقعی به متن تبدیل کند. پس از انجام این آزمایش داده‌ها و نتایج موفقیت‌آمیز بود و افراد مطابقت آنچه هوش مصنوعی ساخته را تأیید کردند (Tang & others, ۲۰۲۳, p. ۸۷۳). به‌زعم برخی دانشمندان فیزیکیست، این پیشرفت‌های هوش مصنوعی، برای تفسیرهای دوگانه‌انگارانه از انسان و وجود بُعد فرامادی و نقش آن در تحقق علم و دانسته‌ها و تصورات ذهنی، چالش‌های نوینی به‌شمار می‌روند. ادعای آن‌ها این است که تصویربرداری‌های fMRI و اسکن سیگنال‌های مغز کاملاً مرتبط با امواج و امور فیزیکی است و آنچه از تصورات و آگاهی‌ها در حالات و تجربیات نزدیک به مرگ ایجاد می‌شود، نیاز به فرض وجود روح و بُعد غیرمادی برای انسان ندارد. فیزیکیست‌ها با رویکردی تقلیل‌گرایانه، پیشرفت‌های علمی در حوزه هوش مصنوعی را به نفع خود مصادر کرده و از دستاوردهای علوم جدید برای اثبات ادعای خود مبنی بر انکار روح مجرد استفاده می‌کنند.

فیلسوفان دوگانه‌انگار، بدون انکار تأثیر و علیت مغز بر ذهن، وجود این شواهد را برای انکار وجود روح کافی نمی‌دانند (Takagi & Nishimoto, ۲۰۲۳b)، اما باید توجه کرد که اگر چه در فلسفه کلاسیک گام‌های بلندی برای پاسخ به شبهات وارد به دوگانه‌انگاری، طی شده است، در مباحث فلسفه ذهن معاصر، شبهات نوینی طرح می‌شود که نمی‌توان با پاسخ‌های پیشین آن‌ها را دفع کرد. در این بخش از نوشتار، به طرح و بررسی یک شبهه می‌پردازیم که از طرف فیزیکیست‌ها و با استمداد از پیشرفت‌های صورت گرفته در قلمرو هوش مصنوعی قابل طرح است. در پایان، پاسخ‌های مناسبی نیز به این شبهه بیان خواهد شد.

۳. طراحی و ارائه یک آزمایش فکری

هرچند آزمایش فکری روشی است که در طول تاریخ اندیشه بشری مورد استفاده بوده، اما این نام برای اولین بار در قرن هجده میلادی در مباحث علمی به‌کار رفت و بحث و بررسی و تدقیق آن توسط فیلسوفان تحلیلی انجام گرفت. مارتین کوهن در کتاب خود، باور به

این که شالوده‌های علم مدرن بر روی آزمایش‌های فکری استوار است را باوری موجه دانسته (Cohen, ۲۰۰۴, viii) و مکس دوپچ نیز رشد علم و فلسفه را مدیون آن می‌داند (Deutsch, ۲۰۱۵, p. ۱۵۷) و صادقی، (۱۳۹۸، ص ۶۸).^۱ از باب نمونه می‌توان به معروف‌ترین آزمایش‌های فکری مانند «جهان نامحدود» لوکرتیوس، «انسان معلق در فضا» ابن‌سینا، «دیو فریبکار» دکارت، «سوسک» ویتگنشتاین، «اتاق چینی» جان سرل و «پیوند مغزی» سویین برن اشاره کرد. پاره‌ای از براهین مبتنی بر آزمایش فکری در نزد برخی از اندیشمندان، قاطع‌ترین نوع برهان شمرده شده‌اند. فخررازی که در بسیاری از براهین اقامه شده برای اثبات تجرد نفس خدشه و اشکال وارد کرده، برهان «انسان معلق» ابن‌سینا را برای اثبات روح، بسیار محکم و قابل اعتماد می‌داند (فخررازی، ۱۴۱۱، ج ۲، ص ۳۷۷).

در این بخش، ما نیز با طراحی یک آزمایش فکری، به دنبال این خواهیم بود که با ترکیب فناوری هوش مصنوعی و اینترنت اشیا،^۲ برخی از ویژگی‌های ذکر شده در تجربه‌های

۱. درباره آزمایش فکری دو تعریف رایج توسط روی سورنسن و تامار گندلر ارائه شده است. سورنسن آزمایش فکری را، یک آزمایش بدون عملیات اجرایی، برای دستیابی به یک هدف دانسته و گندلر آن را یک استدلال در مورد یک داستان و سناریوی خیالی با هدف تأیید یا انکار یک فرضیه یا نظریه معرفی می‌کند (Wartenberg, ۲۰۰۷, p. ۵۷).

۲. اینترنت اشیا (Internet of Things)، (IoT) فناوری‌ای است که دستگاه‌ها را قادر می‌سازد که از طریق شبکه‌های سیمی یا بی‌سیم به رابط‌های دیگر (مانند انسان‌ها و ماشین‌ها) متصل شوند تا به منظور جمع‌آوری داده‌ها از محیطی که در معرض آن قرار گرفته است، یک شبکه اطلاعاتی برای ارائه مدل‌ها و خدمات و عملکردهای جدید برای ارائه تجارت دیجیتال ایجاد کنند (Fornasier, ۲۰۱۹, pp. ۲۹۸-۲۹۹). با ترکیب و هم‌افزایی دو فناوری هوش مصنوعی و زیرساخت اینترنت اشیا، فناوری «هوش مصنوعی اشیا» (AIoT)، ایجاد می‌شود. در دستگاه‌های AIoT، اجزای مرتبط با زیرساخت - مثل برنامه‌ها و تراشه‌ها - مجهز به هوش مصنوعی هستند. هوش مصنوعی این امکان را برای دستگاه‌های IoT فراهم می‌کند تا با استفاده از کلان‌داده‌های جمع‌آوری شده بدون نیاز به تعامل با انسان، بهتر تحلیل کنند، یاد بگیرند و تصمیم‌گیری کنند. براساس این فناوری، ممکن است «اشیای» در اطراف ما، همچون دستگاه‌های پوشیدنی - مانند ساعت هوشمند، عینک‌های واقعیت افزوده و مجازی، لباس‌های هوشمند و... - یا لوازم خانگی مانند یخچال و فریزر، دستیارهای صوتی دیجیتال، حسگرها و سایر تجهیزات به اینترنت متصل شوند و توسط دستگاه‌های دیگر قابل شناسایی باشند؛ این دستگاه‌ها قادرند داده‌ها را جمع‌آوری و پردازش کنند. زمانی که این دستگاه‌ها مجهز به هوش مصنوعی باشند و بتوانند داده‌ها را تجزیه و تحلیل کرده و از داده‌ها، به روشی که هوشمندانه به نظر برسد، یاد گرفته و تصمیم بگیرند و بدون دخالت انسان براساس آن داده‌ها عمل کنند، هوش

نزدیک به مرگ را بدون نیاز به فرض وجود امری فرامادی و بدون پذیرش تفسیرهای دوگانه‌انگارانه تکرار کنیم. در این آزمایش که با وام‌گیری از آزمایش «اتاق چینی» جان سرل، آن را «اتاق جهانی هوش مصنوعی اشیاء» می‌نامیم، فرض می‌کنیم یک هوش مصنوعی با زیرساخت پردازشگری چندین ابررایانه، با اتصال به دوربین‌های مداربسته و تمام اشیای دارای فناوری اینترنت اشیاء و همچنین ارتباط با بانک‌های اطلاعاتی و داده‌های عظیم (Big Data) قادر به تکرار برخی از ویژگی‌های تجربیات نزدیک به مرگ، برای یک اپراتور یا یک شخص خواهد بود.

این ابررایانه هوش مصنوعی در این اتاق جهانی از طریق اتصال به وسایل خانگی مانند تلویزیون‌های هوشمند، تلفن‌های همراه و سایر ابزار و وسایل هر محیطی که مدنظر باشد، طیف وسیعی از اطلاعات را از مراکز داده‌ها و سرورهای اطلاعاتی و مراکز این فناوری‌ها دریافت کرده و به راحتی می‌تواند برای افراد، مشاهده کالبد خود شخص از نقطه فوقانی و نظارت از بالا به محیط (ویژگی اول)، توان دیدن ورای اشیای فیزیکی (ویژگی دوم)، تجربه حضور آنی در مکان‌های مختلف (ویژگی سوم)، تجربه بصری ۳۶۰ درجه (ویژگی چهارم)، دسترسی و مواجهه با علم و دانشی فراگیر (ویژگی هفتم) توانایی خواندن افکار دیگران (ویژگی هشتم) را که در تجربیات نزدیک به مرگ رخ می‌دهد شبیه‌سازی کند.

براساس این آزمایش فکری، انسان می‌تواند از طریق اینترنت اشیاء آنچه یک بیمار و تجربه‌گر نزدیک به مرگ، تجربه کرده را تجربه و تکرار کند و در این «اتاق جهانی هوش مصنوعی اشیاء» به حقایقی که آن بیمار در حالت اغما به آن‌ها دست یافته نیز دست یابد. در این صورت می‌توان ادعا کرد که در موارد وقوع تجربه‌های نزدیک به مرگ نیز منشاء قرار گرفتن انسان در آن تجارب، لزوماً وجود یک موجود غیرمادی به نام روح نیست، بلکه عامل و منشاء وقوع این تجارب می‌تواند مغز مادی انسان باشد که به علت تغییراتی که در زمان‌هایی خاص (نظیر ضربه‌های مغزی) در چینش و فعلیت‌های سلول‌ها و سیناپس‌ها و سیستم فیلترمانند مغز و دستگاه عصبی رخ می‌دهد، به اطلاعات وسیع، بی‌حد و مرز و

غیرمتداولی دست می‌یابد.^۱

ممکن است این آزمایش فکری به این صورت مورد مناقشه قرار بگیرد که افراد بیمار در حالت کما و بیهوشی این اطلاعات را کسب کرده‌اند ولی شخص مورد نظر، در حالت هوشیاری این اطلاعات را دریافت می‌کند. در پاسخ گفته می‌شود اولاً آنچه در تجربیات نزدیک به مرگ ادعا می‌شود این است که پذیرش و باور به وقوع این تجربه‌ها فقط و فقط با فرض موجودی غیرمادی به نام روح، معقول و مقبول است که بدون تقید به حد و مرزها و قید و بندهای مادی و مکانی می‌تواند به درک این حقایق نائل شود؛ درحالی‌که در این آزمایش بدون فرض وجود روح مجرد، همان تجربه‌ها وقوع می‌یابد؛ ثانیاً می‌توان این تجربیات و اطلاعات را در حالت خواب و بیهوشی نیز برای شخص ایجاد کرد؛ چنان‌که با پیشرفت فناوری‌های تراشه‌های زیستی می‌توان با کاشت تراشه‌های مغزی و سایر روش‌های اتصال به مغز انسان، برای افرادی که هیچ‌گونه تجربه نزدیک به مرگ نداشته‌اند در خواب و بیداری و بیهوشی و هوشیاری این تجربه‌ها را شبیه‌سازی کرد.

اشکال دیگری که درباره این آزمایش فکری ممکن است طرح شود این‌که در این نوع آزمایش فکری، نمی‌توان تمام ویژگی‌ها و رخداد‌های تجربیات نزدیک به مرگ را تکرار کرد و تنها برخی موارد که ذکر شده‌اند را می‌توان شبیه‌سازی کرد. در پاسخ به این اشکال گفته می‌شود که اولاً در مواردی از تجربیات نزدیک به مرگ، ده‌ها رخداد و اتفاق ذکر شده‌اند که در همه تجربه‌های نزدیک به مرگ، تمام آن‌ها تکرار نمی‌شوند؛ بنابراین در این آزمایش نیز همه موارد ذکر شده در تجربه‌های نزدیک به مرگ قابل بازسازی نیست. ثانیاً در استدلالی

۱. کارکرد فیلتر مانند مغز و دستگاه عصبی و چارچوبهای ذهنی ما، با دور نگه داشتن بی‌کرانگی بالقوه اطلاعات که در همه‌ی اوقات در اطراف ما جریان دارد از فردیت ما محافظت می‌کند. زیرا آگاهی محدود توسط مرزهایی تقوّم می‌یابد که با شبکه‌ای که همه‌ی چیزهای دیگر - بجز جنبه‌ی خیلی کوچکی از واقعیت - را کنار می‌گذارد حمایت می‌شود. از این منظر، سیستم ارتباطی ذهن - مغز به عنوان یک نوع سوپاپ تقلیل‌دهنده، طوری تنظیم شده است که از بین بی‌نهایت آگاهی‌هایی که پیرامون انسان وجود دارد فقط به آن دسته از آگاهی‌ها اجازه‌ی ورود می‌دهد که حافظ و ضامن زندگی عادی انسان می‌باشند. با این توضیح می‌توان به این نتیجه رسید که اگر تغییر و تحوّل در سیستم فیلترمانند مغز و دستگاه عصبی رخ دهد مکانیزم ذهن - مغز نیز تغییر می‌کند و لذا انسان می‌تواند به بی‌کرانگی و آگاهی‌های غیرعادی دست یابد (هیک، جان، ۱۳۸۲، ص ۱۷۱).

که دوگانه‌انگاران از طریق تجارب نزدیک به مرگ به اثبات ادعای خود می‌پردازند، کافی است استدلال آنان با ایجاد احتمال رقیب رد شود و این آزمایش صرفاً در پی این هدف می‌باشد و نه اثبات فیزیکیسم. محل نزاع اساساً علت وقوع تجربه‌های نزدیک به مرگ و نحوه تبیین آن‌هاست که با این آزمایش فکری اثبات می‌شود. وقوع این تجربه‌ها، دلیل قاطع و بدون خدشه‌ای برای اثبات بُعدی فرامادی در انسان و تبیین‌های دوگانه‌انگاران نیست.

اشکال دیگری نیز قابل طرح است مبنی بر این‌که مشاهده و خبر دادن از پدیده‌های آینده و وقوع آن‌ها در تجربه‌های نزدیک به مرگ علاوه بر این‌که توسط هیچ‌کدام از تبیین‌های فیزیکیستی توجیه‌پذیر نیست، به هیچ‌عنوان توسط این آزمایش فکری نیز قابل شبیه‌سازی نیست. در پاسخ به این اشکال، باید گفت اولاً گزارش از وقوع این نوع تجربه‌ها بسیار نادر بوده و در بین تجربه‌گران به‌ندرت رخ داده و غیرتکرارپذیر است؛ بنابراین فاقد ویژگی اصلی براهین تجربی می‌باشد. ثانیاً قابلیت‌های پیش‌بینی رفتار افراد توسط فناوری‌های نوین، به‌طور روزافزون در حال توسعه است و لذا ادعای ملاحظه آینده در تجربه‌های نزدیک به مرگ نیز همچنان نمی‌تواند وجود روح و بُعد غیرجسمانی را اثبات کند.

هر چند در بحث بُعدی اثبات خواهیم کرد که آزمایش فکری پیش‌گفته با اشکالات مهم و جدی مواجه است و نمی‌تواند هدف فیزیکیسم را تأمین کند، اما کمترین کارایی آن ایجاد شبهه در نتیجه‌بخش بودن استفاده از تجربه‌های نزدیک به مرگ برای اثبات و حقانیت دوگانه‌انگاری است. دوگانه‌انگاران که تجربه‌های نزدیک به مرگ را به‌عنوان دلیلی برای اثبات روح مجرد انسان ارائه می‌کنند لازم است در مواجهه با چالش‌های نوینی که با پیشرفت و توسعه فناوری‌های هوش مصنوعی و اینترنت اشیا در جهان معاصر رخ نموده، پاسخ‌های مستدل و درخوری عرضه و ارائه کنند.

۴. ناتوانی آزمایش فکری «اتاق جهانی هوش مصنوعی اشیا» در ابطال دوگانه‌انگاری

استدلای نظیر «اتاق جهانی هوش مصنوعی» اگر چه ممکن است شبهات جدیدی برای تفسیر دوگانه‌انگاران از تجربیات نزدیک به مرگ ایجاد کنند، اما به هیچ‌وجه نمی‌توانند چنین تفسیرهایی را رد و ابطال کنند. در اینجا به برخی از نکات قابل تأمل در استدلال «اتاق

جهانی هوش مصنوعی اشیاء» اشاره می‌کنیم:

الف) انسان‌هایی که در اثر سوانحی به اغما رفته و در «حالات تغییر یافته آگاهی» قرار می‌گیرند و واجد تجربه‌های نزدیک به مرگ می‌شوند، هم نسبت به حوادث، مکان‌ها و پدیده‌های عالم مادی آگاهی و اطلاعات غیرمتداولی کسب می‌کنند و هم نسبت به عالم ماوراءطبیعت (عالم برزخ) حقایقی را مشاهده و درک می‌کنند؛ این نوع حقایق ماوراءطبیعی در دنیای مادی به هیچ‌وجه یافت نمی‌شوند؛ درحالی‌که اطلاعات و دانش‌هایی که «اتاق جهانی هوش مصنوعی» در آزمایش فکری مورد نظر می‌تواند ارائه دهد منحصر در امور مربوط به حیات دنیوی است.

ب) این آزمایش فکری فقط می‌تواند یک رقیب ضعیفی را برای تجربه‌های نزدیک به مرگ معرفی کند که از دو نوع متمایز آگاهی‌های غیرمتداول (طبیعی و ماوراءطبیعی)، فقط می‌تواند یک نوع آن را (آگاهی‌هایی از طبیعت) ارائه دهد. اما باید دقت کرد این که «اتاق جهانی هوش مصنوعی» می‌تواند در برخی از موارد، اطلاعاتی به روش تجربه‌های نزدیک به مرگ ارائه دهد، مستلزم این نیست که انسان واجد تجربه‌های نزدیک به مرگ، از طریق «قدرت ماورائی روح مجردش» واجد آن تجربه‌ها نشده باشد؛ بلکه فقط بدین معنی است که علاوه بر این که یک شخص می‌تواند از طریق قرار گرفتن در تجربه‌های نزدیک به مرگ (و قدرت ماورائی روح) واجد آگاهی‌های غیرمتداولی شود، از طریق «اتاق جهانی هوش مصنوعی» نیز می‌تواند برخی از آن آگاهی‌ها را کسب کند، اما نباید فراموش کرد که به تعبیر منطقی «اثبات شیء نفی ماعدا نمی‌کند».

ج) نکته قابل توجه این که شبهاتی که در آزمایش فکری مذکور و با عنوان «اتاق جهانی هوش مصنوعی» مطرح شد کاملاً با شبهات فلسفی که در بخش هوش مصنوعی قوی کتاب‌های فلسفه ذهن، مطرح می‌شوند متفاوت است. در شبهات فلسفی مربوط به هوش مصنوعی قوی، ادعا می‌شود که کامپیوتر نیز می‌تواند مانند انسان و به روش انسان، کارها، پردازش‌ها و نتایج متضمن تفکر و اندیشه را از خود بروز دهد؛ آنگاه نتیجه می‌گیرند با توجه به این که کامپیوتر دارای روح مجرد نیست؛ در نتیجه انسان هم دارای روح مجرد نمی‌باشد. در مباحث فلسفه ذهن، به این شبهه پاسخ‌هایی داده شده است. یکی از پاسخ‌های قاطع، استدلالی است که فیلسوف معاصر، جان آر سرل تحت عنوان «اتاق چینی» ارائه کرده

و در مباحث فلسفه ذهن مشهور و رایج شده است (جان سرل، ۱۳۸۲، صص ۶۱-۶۲). اما در شبهه مطرح شده از طریق «اتاق جهانی هوش مصنوعی»، ادعا نمی‌شود که کامپیوترهای مفروض در این آزمایش فکری، خودشان دارای آگاهی می‌شوند و حقایق را درک می‌کنند، بلکه ادعا این است که یک انسان می‌تواند با استفاده از هوش مصنوعی اشیاء و فناوری‌های مدرن مربوط به آن، به آگاهی‌های زیاد (و حتی غیرمتداولی) دست پیدا کند؛ بنابراین در این آزمایش فکری، یک انسان دارای آگاهی می‌شود و نه یک کامپیوتر.

نتیجه

در تفسیرهای دوئالیستی و روح‌گرا، تجربه‌های نزدیک به مرگ نوعی تجربه واقعی و معنوی و شاهدهی برای اثبات وجود روح و بُعدی غیرجسمانی در انسان و نیز اثبات‌کننده حیات پس از مرگ قلمداد می‌شود. با این وجود، این شاهد و دلیل نیز مانند همه ادله و قراین دیگر دوگانه‌انگاران، با مخالفت و انکار فیزیکالیست‌ها و ماده‌گرایان مواجه بوده است. در سده‌های اخیر فیزیکالیست‌ها تلاش کرده‌اند بسیاری از دستاوردهای علم را برای اثبات ادعاهای خود و ابطال دیدگاه‌های متافیزیکی به خدمت بگیرند. جدیدترین پیشرفت علمی که منکران وجود روح مجرد، تلاش کرده‌اند آن را برای اثبات دیدگاه خود به‌کار گیرند فناوری‌های حوزه هوش مصنوعی است.

این نوشتار، چالش نوینی را درباره اعتبار و قابلیت استناد به تفاسیر دوگانه‌انگارانه از تجربه‌های نزدیک به مرگ، گوشزد می‌کند که با پیشرفت فناوری‌های حوزه اینترنت و هوش مصنوعی اشیاء و فناوری‌های جدیدی از قبیل کاشت تراشه‌های الکترونیکی در مغز، خودنمایی خواهد کرد. با توجه به توانمندی‌های ایجاد شده در هوش مصنوعی و اینترنت اشیاء، ملاحظه می‌شود که تفسیر دوگانه‌انگارانه و روح‌گرا را نمی‌توان تنها گزینه محتمل برای تجربه‌های نزدیک به مرگ به‌شمار آورد. یک شیء مجهز به «هوش مصنوعی اشیاء» می‌تواند برخی از ادعاهای شخص واجد تجربه‌های نزدیک به مرگ را بیان کند. به‌زعم فیزیکالیست‌ها از این جهت نمی‌توان تفاوتی در اعتباربخشی و ارزش‌گذاری معرفت‌شناسانه بین این دو ادعا قائل شد. یکی از روش‌های استدلال برای اثبات یا ابطال برخی باورهای متافیزیکی مانند اعتقاد به وجود روح مجرد، استفاده از آزمایش‌های فکری است. در همین

راستا می‌توان آزمایشی را طراحی کرد که با استفاده از توانمندی‌های هوش مصنوعی و اینترنت اشیا، برخی از آگاهی‌های مشابه در تجربه‌های نزدیک به مرگ را بازسازی می‌کند. با همه این‌ها، به هیچ‌وجه نمی‌توان ادعا کرد که شباهت‌نویسی که با پیشرفت‌های فناوری هوش مصنوعی برای رویکرد دوگانه‌انگارانه در تفسیر تجربه‌های نزدیک به مرگ بروز کرده، غیرقابل‌منزعه است. در تحقیق حاضر پاسخ‌های مناسبی به این شباهت داده شده است.

منابع و مأخذ

- احمدی، محمدصادق و شهبازی، علی (۱۳۹۳). «الهیات عصب و تجربه دینی، چالش‌ها»، فلسفه دین، دوره یازدهم، ش ۴، ص ۷۸۹-۸۱۸.
- اعتمادی‌نیا، مجتبی (۱۳۹۰). *تفاسیر دینی تجربه‌های نزدیک به مرگ*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، قم: دانشگاه ادیان و مذاهب.
- افلاطون (۱۳۵۳). *جمهوری*، ترجمه محمدحسن لطفی، ج ۱، تهران: چاپخانه خوشه.
- ایروین، هاروی (۱۳۸۹). *مقدمه‌ای بر فراروان‌شناسی*، ترجمه احمد جلالی، تهران، پادرا.
- ایزدی، محسن (۱۳۹۲). *روان‌شناسی فلسفی و عرفانی*، قم: دفتر نشر معارف.
- آر. سرل، جان، (۱۳۸۲). *ذهن، مغز و علم*، ترجمه و تحشیه امیر دیوانی، قم: بوستان کتاب قم.
- سابوم، مایکل (۱۳۶۸). *خاطرات مرگ: یک پژوهش پزشکی*، ترجمه سودابه فضائلی، تهران: نشر زرین.
- شانظری، جعفر و فرحناکیان، کامیل (۱۳۹۲). «اعتبارسنجی تجربه‌های نزدیک به مرگ در قلمرو الهیات اسلامی»، همایش بین‌المللی فلسفه دین معاصر.
- صادقی، مسعود (۱۳۹۸). «نقش آزمایش‌های فکری در فلسفه»، *نشریه علمی متافیزیک*، سال یازدهم، شماره ۲۸، صص ۶۸-۸۰.
- فخرالدین رازی (۱۴۱۱ ق). *المباحث المشرقیه*، قم: انتشارات بیدار.
- فیروزی، لیلیا؛ آذری، اسدالله و بختیاری، فاطمه (۱۴۰۱). «تبیین تجربه‌های نزدیک به مرگ براساس نظریه عالم مثال سهروردی»، *نشریه فلسفه دین*، دوره ۱۹، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۱، صص ۲۶۷-۲۹۲.
- فونتانا، دیوید (۱۳۸۵). *روان‌شناسی دین و معنویت*، ترجمه ساوار، قم: نشر ادیان.
- کنیری، منصور و فاریاب، محمدحسین (۱۴۰۱). «نقش و جایگاه تجربه‌های نزدیک به مرگ در اثبات وجود روح»، *نشریه معرفت*، سال سی و یکم، شماره پنجم، مرداد، صص ۵۹-۷۰.
- کجباف، محمدباقر و قاسمیان‌نژاد جهرمی، علی‌نقی و فرحناکیان، کامیل (۱۳۹۲). «تبیین رابطه روح و بدن با تکیه بر نظریه سیستم‌ها و تجربه‌های نزدیک به مرگ»، *نشریه کلام اسلامی*، سال بیست و دو، شماره ۸۶، صص ۱۲۹-۱۴۸.
- مودی، ریموند (۱۳۷۳). *نور آنسوی*، ترجمه حسین جلیلیان، تهران: نشر جمال الحق.
- مودی، ریموند (۱۳۷۷). *زندگی پس از زندگی*، ترجمه شهناز انوشیروانی، تهران: مؤسسه خدمات فرهنگی رسا.
- مورس، ملوین (۱۳۸۸). *ادراکات لحظات نزدیک به مرگ و تحولات روحی آن*، ترجمه رضا جمالیان، تهران: نشر اطلاعات.

هیگ، جان (۱۳۸۲). *بعد پنجم؛ کاوشی در قلمرو روحانی*، ترجمه بهزاد سالکی، تهران: انتشارات قصیده سرا.

- Cohen, M. (۲۰۰۴). *Wittgenstein's Beetle and Other Classic Thought Experiments*, Blackwell Publishing.
- Deutsch, M. E. (۲۰۱۵). *The Myth of the Intuitive: Experimental Philosophy and Philosophical Method*, MIT Press.
- Filippo, David San, (۲۰۰۶). *An Overview of Near-Death Experience Phenomenon*, Faculty Publications. ۲۷.
- Fornasier, M. D. O. (۲۰۱۹). *The Applicability of the Internet of Things (IoT) between Fundamental Rights to Health and to Privacy*, Revista de Investigacoes Constitucionais, ۶(۲), ۲۹۷-۳۲۱.
- Greyson, Bruce (۱۹۸۳). "The Near-Death Experience Scale: construction, Reliability and validity", *Journal of Nervous and Mental Disease*, vol, ۱۷۱.
- Greyson, Bruce, (۲۰۰۰). *Near-death experiences*, In E. Cardena, S. J. Lynn, & S. Krippner (Eds), *Varieties of anomalous experience: Examining the scientific evidence*, Washington DC, American Psychological Association, pp. ۳۱۵-۳۵۲.
- Holden, M.J., (۲۰۱۰). Response to " Is it rational to extrapolate from the presence of consciousness during a flat EEG to survival of consciousness after death", *Journal of Near Death Studies*, ۲۹(۲), ۳۶۲-۳۶۷.
- Long, Jeffry & Perry, Paul (۲۰۱۰). *Evidence of Afterlife*, USA, Harpercollins e books.
- Karlis, Osis & Haraldsson, Erlendur (۱۹۷۷). "Deathbed Observation by Physicians and Nurses: A Cross Cultural Survey," *The Journal of the American Society for Psychical Research*, New York: ۷۱-۷۶.
- Mays, R.G. & Mays, S.B. (۲۰۰۸). "The phenomenology of the self conscious mind", *Journal of Near-Death Studies*, ۲۷(۱), ۵-۴۵.
- Moody, R. (۱۹۷۵). *Life after life, The investigation of a phenomenon survival of bodily death*, Atlanta: GA: Mockingbird Books.
- Moody, R. (۱۹۹۸). *The light beyond*, New York: NY: Bantam Books.
- Sagan, Carl (۱۹۸۴). "The amniotic universe", in B. Greyson & c. P Flynn (eds.), *The Near-death Experience: Problems, Prospects, Perspectives*, USA: Springfield.
- Parnia, Sam (۲۰۰۶). *What happen when we die: a groundbreaking study into the nature of life and death*, Hay House Inc.
- Takagi, Yu & Nishimoto, Shinji, (۲۰۲۲a). Improving visual image reconstruction from human brain activity using latent diffusion models via multiple decoded inputs.
- Takagi, Yu & Nishimoto, Shinji, (۲۰۲۲a). "High-resolution image reconstruction with latent diffusion models from human brain activity", In *Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition*, ۱۴۴۵۳-۱۴۴۶۳ (۲۰۲۳).
- Tang, Jerry. LeBel, Amanda, Jain, Shailee & Huth, Alexander G. (۲۰۲۲), "Semantic reconstruction of continuous language from non-invasive brain recordings", *Nature Neuroscience*, volume ۲۶, pages ۸۵۸-۸۶۶.
- Wartenberg, Thomas E. (۲۰۰۷), *Thinking on Screen: Film as Philosophy*, London and New York: Routledge.
- Williams, Kevin R. (۲۰۰۲). "Nothing Better than Death: Insight from ۶۲ of profound Near-Death Experiences", *Philadelphia*, Xlibris Corporation.
- Zaleski, carol (۱۹۸۷), *Otherworld journeys, First Published*, New York and Oxford: Oxford University Press.

References

- Ahmadi, M. S. & Shahbazi, A. (۱۳۹۳). "Neurotheology and religious experiences"; challenges, *Philosophy of Religion*, Volume ۱۱, Issue ۴ - Serial Number ۴, May ۲۰۱۵, Pages ۷۸۹-۸۱۸ (In Persian).
- Cohen, M. (۲۰۰۴). *Wittgenstein's Beetle and Other Classic Thought Experiments*, Blackwell Publishing.
- Deutsch, M. E. (۲۰۱۵). *The Myth of the Intuitive: Experimental Philosophy and Philosophical Method*, MIT Press.
- Etemadnia, M. (۱۳۹۰). *Religious interpretations of near-death experiences*, Master's thesis, University of Religions and Denominations, Qom: Iran (In Persian).
- Firoozi, L. & Azhir, A. & Bakhtiari, F. (۱۴۰۱). Explaining the Near-Death Experiences Based on Suhrawardi's Imaginal World Theory, *Philosophy of Religion*, Vol. ۱۹, No. ۲, Summer ۲۰۲۲ (In Persian).
- Filippo, David San (۲۰۰۶). *An Overview of Near-Death Experience Phenomenon*, Faculty Publications.
- Fontana, D. (۱۳۸۵). *Psychology, Religion and Spirituality*, trans by Savar, A. Qom: Adyan pub (In Persian).
- Fornasier, M. D. O. (۲۰۱۹). "The Applicability of the Internet of Things (IoT) between Fundamental Rights to Health and to Privacy", *Revista de Investigacoes Constitucionais* ۶(۲), ۲۹۷-۳۲۱.
- Greyson, Bruce (۱۹۸۳), "The Near-Death Experience Scale: construction, Reliability and validity", *journal of Nervous and Mental Disease*, vol, ۱۷۱.
- Greyson, Bruce (۱۹۸۳). Near-death experiences, In E. Cardena, S. J. Lynn, & S. Krippner (Eds), *Varieties of anomalous experience: Examining the scientific evidence*, pp. ۳۱۵-۳۵۲, Washington DC, American Psychological Association.
- Harvey, J. Irwin (۱۳۸۹). *An Introduction to Parapsychology*, translated by Jalali, A. Tehran: Padra press (In Persian).
- Hick, J. (۱۳۸۲). *The Fifth Dimension: An Exploration of the Spiritual Realm*, trans by Saaleki, B., Tehran: Qasideh sara publication (In Persian).
- Holden, M.J., (۲۰۱۰), Response to "Is it rational to extrapolate from the presence of consciousness during a flat EEG to survival of consciousness after death", *journal of Near Death Studies*, ۲۹(۲), ۳۶۲-۳۶۷.
- Izadi, M. (۱۳۹۲). *Philosophical and mystical psychology*, Qom: Ma'aref publication. (In Persian)
- Kajbaf, M.B & Ghasemiannejad, A.N & Faranakian, K. (۱۳۹۲). Explaining the relationship between the soul and the body based on systems theory and near-death experiences, *Kalam magazine*, vol ۸۵ (In Persian).
- Kasiri, M. & Faryab, M.H. (۱۴۰۱). "The role and place of near-death experiences in proving the existence of the soul", *Marifat magazine*, vol ۲۹۶, No ۵, Summer ۲۰۲۲ (In Persian).
- Karlis, Osis & Haraldsson, Erlendur (۱۹۷۷). "Deathbed Observation by Physicians and Nurses: A Cross-Cultural Survey", New York: *The Journal of the American Society for Psychical Research*, ۷۱-۷۶.
- Long, Jeffrey & Perry, Paul (۲۰۱۰), *Evidence of Afterlife*, USA: Harpercollins e books.
- Mays, R. G. & Mays, S. B. (۲۰۰۸). The phenomenology of the self conscious mind, *Journal of Near-Death Studies*, ۲۷(۱), pp ۵-۴۵.

- Moody, R. (۱۳۷۳). *The Light Beyond*, trans by Jalilian, H., Tehran: Jamal haq press (In Persian).
- Moody, R. (۱۳۷۷). *Life After Life*, trans by Anoushirvani, S., Tehran: Rasa Ins (In Persian).
- Moody, R. (۱۹۷۵). *Life after life*, The investigation of a phenomenon survival of bodily death, Atlanta, GA: Mockingbird Books.
- Moody, R. (۱۹۷۵). *The light beyond*, New York: NY: Bantam Books.
- Morse, Melvin L. (۱۳۸۸). *Transformed by the Light: The Powerful Effect of Near Death Experiences on People's Lives*, trans by Jamalian, R., Ettela'at press (In Persian).
- Sagan, Carl, (۱۹۸۴). "The amniotic universe", in B. Greyson & c. P Flynn (eds.), *The Near-death Experience: Problems, Prospects, Perspectives*, USA: Springfield.
- Parnia, Sam (۲۰۰۶). *What happen when we die: a groundbreaking study into the nature of life and death*, Hay House Inc.
- Plato, (۱۳۵۳). *The Republic*, trans by Lotfi, M.H., Tehran, Khoshe press (In Persian).
- Razi, F. (۱۴۱۱), *Al-mabaheth Al-mashrighia*, Qom: Bidar publication (In Arabic).
- Sabom, Michael (۱۳۶۸). *Recollections of Death: A Medical Investigation*, trans by Fazaeli, S. Tehran: Zarrin press (In Persian).
- Sadeghi, M. (۱۳۹۸). "Role of Thought Experiments in Philosophy, *Metaphysik*", Vol. ۱۱, No.۲, Ser No.(۲۸), ۲۰۲۰ (In Persian).
- Searle, John R. (۱۳۸۲). *Minds, Brain and science*, trans by Divani, A. Qom: Bustan-e Ketab press (In Persian).
- Shahnazari, J. & Farahnakian, K. (۱۳۹۲). *Validating near-death experiences in the realm of Islamic theology*, International Conference on Contemporary Philosophy of Religion (In Persian).
- Takagi, Yu & Nishimoto, Shinji, (۲۰۲۳a). "Improving visual image reconstruction from human brain activity using latent diffusion models via multiple decoded inputs".
- Takagi, Yu & Nishimoto, Shinji (۲۰۲۳b). "High-resolution image reconstruction with latent diffusion models from human brain activity ". In *Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition*, ۱۴۴۵۳-۱۴۴۶۳.
- Tang, Jerry, LeBel, Amanda, Jain, Shailee & Huth, Alexander G. (۲۰۲۳). "Semantic reconstruction of continuous language from non-invasive brain recordings", *Nature Neuroscience*, volume ۲۶, pages ۸۵۸-۸۶۶.
- Wartenberg, Thomas E. (۲۰۰۷). *Thinking on Screen: Film as Philosophy*, London and New York: Routledge.
- Williams, Kevin R. (۲۰۰۲). "Nothing Better than Death: Insight from ۶۲ of profound Near-Death Experiences", *Philadelphia*, Xlibris Corporation.
- Zaleski, carol (۱۹۸۷). *Otherworld journeys, First Published*, New York and Oxford: Oxford University Press.